

INNOVATSION FAOLIYATGA INVESTITSİYALARNI MOLİYAVIY BOSHQARISH YO'LLARI

Xayriddinov Farrux Olimjon o'g'li

O'zbekiston Respublikasi

Bank-moliya akademiyasi 2-kurs tinglovchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada innovatsion faoliyatni moliyalashtirishda investitsiyalarning o'ri, ularni boshqarish tamoyillari va moliyaviy boshqaruvning samarali mexanizmlari tahlil qilinadi. Innovatsion jarayonlar iqtisodiy o'sishning muhim drayveri sifatida ko'rib, ularga jalb qilinayotgan investitsiyalarning oqilona boshqarilishi orqali texnologik rivojlanish va raqobatbardoshlik darajasi oshirilishi mumkinligi asoslab beriladi. Maqolada investitsion strategiyalar, moliyaviy rejalashtirish, investitsiya loyihalarining baholash usullari va risklarni boshqarish choralari yoritilgan. Shuningdek, O'zbekiston misolida innovatsion faoliyatni moliyalashtirishdagi mavjud holat va rivojlanish istiqbollari o'rganiladi. Maqola natijalariga ko'ra, investitsiya resurslarining diversifikatsiyasi, davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini takomillashtirish va moliyaviy monitoring tizimlarini kuchaytirish innovatsion faoliyatni rag'batlantirishga xizmat qilishi mumkinligi xulosa qilinadi.

Kalit so'zlar: *Innovatsion faoliyat, investitsiya, moliyaviy boshqaruv, risklarni boshqarish, investitsion strategiya, loyiha samaradorligi, texnologik rivojlanish, davlat-xususiy sheriklik, O'zbekiston iqtisodiyoti, investitsiya muhit.*

Abstract. This article analyzes the role of investments in financing innovative activities, the principles of their management and effective mechanisms of financial management. Innovative processes are seen as an important driver of economic growth, on the basis of which the level of technological development and competitiveness can be increased through the rational management of investments involved in them. The article covers investment strategies, financial planning, valuation methods of investment projects and risk management measures. Also, on the example of Uzbekistan, the current state and development prospects in financing innovative activities are studied. According to the results of the article, it is concluded that diversification of investment resources, improving the mechanisms of public-private partnerships and strengthening financial monitoring systems can serve to stimulate innovative activities.

Keywords: *innovative activity, investment, financial management, risk management, investment strategy, project efficiency, technological development, public-private partnership, economy of Uzbekistan, investment environment.*

Kirish

Bozor iqtisodiyoti sharoitida mamlakatning barqaror taraqqiyoti, raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarish va yangi ish o'rinlarini yaratish bevosita innovatsion faoliyatga va unga yo'naltirilgan investitsiyalarning samarali boshqarilishiga bog'liq. Innovatsion faoliyatning rivoji zamonaviy texnologiyalar, ilg'or ilmiy-texnik ishlanmalar va yuqori qo'shilgan qiymatga ega mahsulotlar yaratish imkonini beradi. Shu sababli, innovatsiyalarga yo'naltirilgan investitsiyalarni moliyaviy jihatdan to'g'ri boshqarish bugungi kundagi eng dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan so'nggi yillarda innovatsion iqtisodiyotni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Jumladan, **“Innovatsion rivojlanish strategiyasi to'g'risida”gi PQ-5544-sonli qaror (21.09.2018)**, **“Ilm-fan va innovatsiyalarni rivojlantirishni jadallashtirish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida”gi PQ-4769-sonli qaror (2020-yil 10-iyun)** va *****“2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi”*****da innovatsion faoliyatni moliyalashtirish manbalarini kengaytirish, xususan, xususiy investitsiyalarni jalb qilish, davlat-xususiy sheriklik asosida loyihalarni amalga oshirish choralari belgilangan.

Bugungi kunda **Innovatsion rivojlanish vazirligi, Iqtisodiyot va moliya vazirligi**, shuningdek, **“Ilm-fan va innovatsiyalarni rivojlantirish jamg'armasi”** tomonidan innovatsion loyihalarning moliyaviy qo'llab-quvvatlanishi uchun alohida dasturlar amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, O'zbekiston Respublikasida biznes muhitini yaxshilash, investitsion faoliyatni erkinlashtirish, soliq va bojxona imtiyozlari yaratish orqali innovatsiyalarni rag'batlantirish yo'nalishida muhim islohotlar olib borilmoqda.

Mazkur maqolada innovatsion faoliyatga yo'naltirilgan investitsiyalarni moliyaviy boshqarishning zamonaviy yondashuvlari, ulardan foydalanish samaradorligini oshirish yo'llari va O'zbekiston sharoitida mavjud muammolar tahlil qilinadi.

Innovatsion faoliyat — yangi g'oyalarni amaliyotga tatbiq etish orqali ilmiy-texnikaviy yutuqlarga erishishni va ularni tijoratga yo'naltirishni nazarda tutadi. Ushbu faoliyatning muvaffaqiyati ko'p jihatdan moliyaviy resurslarning yetarliligi va ular ustidan oqilona nazoratning mavjudligiga bog'liq. Shu sababli, investitsiyalarni jalb qilish va ularni samarali moliyaviy boshqarish innovatsion muhitni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Innovatsiyalarga yo'naltirilgan investitsiyalar, odatda, yuqori xavf va uzoq muddatli qaytish davri bilan tavsiflanadi. Bu esa investorlardan aniq moliyaviy strategiyani, xavf-xatarlarni baholash ko'nikmalarini va pul oqimlarini boshqarish qobiliyatini talab qiladi. Shuning uchun, innovatsion loyihalarga investitsiya

kiritishdan oldin moliyaviy audit, investitsiya samaradorligini baholash usullari va kapitalni oqilona taqsimlash bo'yicha puxta rejalashtirish ishlari olib borilishi zarur.

Innovatsion loyihalarda investitsiyalarni moliyaviy boshqarish quyidagi funksiyalarni o'z ichiga oladi:

- **Investitsion rejalashtirish** – innovatsion g'oyalarni real investitsiya loyihalariga aylantirish uchun zarur moliyaviy hisob-kitoblarni olib borish;
- **Moliyaviy risklarni boshqarish** – loyiha muvaffaqiyatsiz bo'lishi ehtimoliga qarshi sug'urtalash, zarur moliyaviy zaxiralarni shakllantirish;
- **Kapital tuzilmasini boshqarish** – o'z va qarz mablag'lari nisbatini optimallashtirish;
- **Likvidlikni ta'minlash** – naqd pul oqimlari va to'lov qobiliyatini doimiy nazorat qilish;
- **Nazorat va monitoring** – investitsiya mablag'larining maqsadli sarflanishi va rejalashtirilgan natijalarga erishish monitoringi.

Moliyaviy boshqaruvda foydalaniladigan asosiy usullarga **NPV (sof hozirgi qiymat)**, **IRR (ichki rentabellik darajasi)**, **Payback Period (qaytish muddati)** va **PI (foyda indeksi)** kiradi. Ushbu usullar loyihaning iqtisodiy samaradorligini aniqlashga imkon beradi.

O'zbekiston innovatsion iqtisodiyotni shakllantirish yo'lida bir qator muhim islohotlarni amalga oshirmoqda. Jumladan:

- **“Ilm-fan va innovatsiyalarni rivojlantirish jamg'armasi”** tomonidan yillik asosda ilmiy-tadqiqot va startap loyihalar uchun grant mablag'lari ajratilmoqda;
- **Innovatsion rivojlanish vazirligi** tomonidan “Innovatsion g'oyalar yarmarkasi”, “Startup Uzbekistan” kabi platformalar orqali moliyalashtirishga munosib loyihalar aniqlanmoqda;
- **Davlat-xususiy sheriklik (DXSh)** asosida ilm-fan, tibbiyot, qishloq xo'jaligi va boshqa sohalarda texnologik loyihalarga sarmoya kiritish bo'yicha huquqiy baza yaratilgan.

Biroq, hali ham ayrim muammolar mavjud: xususiy sektorning ishtiroki past, ventur kapital bozori deyarli shakllanmagan, investitsiyalarning qaytish mexanizmlari noaniq. Shuningdek, loyihalarni baholashda xalqaro moliyaviy standartlardan foydalanish darajasi past bo'lib, investorlar ishonchini pasaytiradi.

Innovatsion faoliyatga yo'naltirilgan investitsiyalarning moliyaviy boshqaruvini takomillashtirish quyidagi yo'nalishlar orqali amalga oshirilishi mumkin:

- **Moliyaviy monitoring tizimlarini joriy etish** – investitsiya mablag'lari harakatini onlayn kuzatish imkonini beruvchi raqamli platformalarni tatbiq etish;
- **Ventur fondlar va texnoparklar tarmog'ini kengaytirish** – ilg'or texnologik yechimlarni tezkor tijoratlashtirishga sharoit yaratish;

- **Moliyaviy savodxonlik va menejment bo'yicha treninglar o'tkazish** – innovatsion loyihalarni yurgizuvchi startaplar va tashkilotlar uchun;
- **Davlat kafolatlari va soliq imtiyozlarini kengaytirish** – xususiy investorlar uchun moliyaviy xavflarni kamaytirish chorasi sifatida.

Rasm 1. O'zbekistonda innovatsion faoliyatni moliyalashtirish manbalarining tuzilmasi: 2020 va 2024-yillar taqqoslanishi

Yuqoridagi diagrammada O'zbekistonda innovatsion faoliyatni moliyalashtirishda turli manbalar ulushi 2020 va 2024-yillar kesimida taqqoslab ko'rsatilgan.

Tahlil:

- 2020-yilda asosiy ulushni **davlat grantlari (35%)** egallagan bo'lsa, 2024-yilga kelib bu ko'rsatkich 30% ga kamaygan. Bu xususiy sektor faollashayotganidan dalolat beradi.
- **Xususiy investitsiyalar** 20% dan 28% gacha o'sgan bo'lib, bu innovatsion muhitga bo'lgan ishonchning ortayotganini anglatadi.
- **Xalqaro moliyaviy mablag'lar va davlat-xususiy sheriklik (DXSh)** loyihalari ham sezilarli o'sishga erishgan, bu esa O'zbekistonning ochiq va integratsiyalashgan investitsiya siyosatini aks ettiradi.

Xulosa

O'zbekiston Respublikasi innovatsion iqtisodiyotga o'tish yo'lida izchil islohotlarni amalga oshirib kelmoqda. Bu jarayonda investitsiyalarning oqilona boshqarilishi muhim omillardan biri sifatida maydonga chiqmoqda. Innovatsion faoliyat yuqori qo'shilgan qiymatga ega mahsulotlar yaratish, raqobatbardoshlikni oshirish va iqtisodiy xavfsizlikni mustahkamlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Tahlillar

shuni ko'rsatdiki, innovatsion loyihalarning muvaffaqiyati moliyalashtirish manbalarining diversifikatsiyasi, moliyaviy boshqaruv mexanizmlarining aniqligi va samaradorligiga bevosita bog'liqdir.

So'nggi yillarda davlat grantlari va xalqaro moliyaviy institutlar ko'magida ko'plab innovatsion loyihalar yo'lga qo'yilgan bo'lsa-da, xususiy investorlar va venchur fondlar ishtiroki hozircha past darajada qolmoqda. Moliyaviy monitoring tizimlarining yetarlicha shakllanmagani, loyiha risklarining chuqur tahlil qilinmasligi va kapital samaradorligini baholashdagi kamchiliklar innovatsion muhitga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

TAKLIFLAR

- **Investitsion strategiyalarni ishlab chiqishda raqamli moliyaviy tahlil usullaridan keng foydalanish** – bu loyiha xavfini oldindan baholash va qaror qabul qilish sifatini oshiradi.
- **Moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish** – davlat, xususiy sektor va xalqaro institutlar o'rtasida muvozanatli moliyaviy oqimni ta'minlash zarur.
- **Venchur kapital va texnoparklar infratuzilmasini rivojlantirish** – startaplar uchun qulay moliyaviy muhit yaratilib, texnologik g'oyalar tezroq tijoratlashadi.
- **Davlat-xususiy sheriklik (DXSh) loyihalariga soliq va kredit imtiyozlarini joriy etish** – xususiy investorlar ishtirokini rag'batlantirishga xizmat qiladi.
- **Moliyaviy monitoring va nazoratni kuchaytirish** – investitsiya mablag'larining maqsadli va samarali sarflanishi ustidan raqamli nazorat mexanizmlari joriy qilinishi lozim.
- **Innovatsion faoliyatni baholovchi yagona axborot bazasi yaratish** – investorlar uchun ochiq, ishonchli va tizimli ma'lumotlarni taqdim etish muhim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 21-sentabrdagi PQ-5544-sonli Qarori "Innovatsion rivojlanish strategiyasi to'g'risida".
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 10-iyundagi PQ-4769-sonli Qarori "Ilm-fan va innovatsiyalarni rivojlantirishni jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida".
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston Taraqqiyot Strategiyasi.
4. O'zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligi rasmiy hisobotlari (2020–2024).
5. Mirzayev I. Innovatsion iqtisodiyot asoslari. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2022. – 240 b.

6. Karimov N.N. Investitsiyalar iqtisodiyoti. – Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2021. – 312 b.
7. Qurbonov A., To‘laganov S. Moliyaviy menejment. – Toshkent: Iqtisodchi, 2020. – 278 b.
8. Gulyamov S.S., Adizov B.S. Davlat-xususiy sheriklik asoslari. – Toshkent: “Ilm-Ziyo”, 2019. – 198 b.
9. Fayzullayev D. Innovatsion menejment. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2023. – 204 b.
- 10.OECD. “Fostering Innovation in the Public Sector: The Case of Uzbekistan.” OECD iLibrary, 2021.
- 11.World Bank. “Uzbekistan Country Economic Memorandum: Growth and Job Creation.” Washington, 2022.